

3. Згуровський М.З. Досвід освіти зі сталого розвитку в НТУУ «КПІ» [Текст] / М.З. Згуровський, Г.О. Статюха // Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. – 2009. – Випуск N 36. – С. 169–178.
4. Zgurovsky, M.Z. Education for Sustainable Development: The Magistrates Program in National Technical University of Ukraine [Текст] / M.Z. Zgurovsky, G.A. Statyukha G.A. and I.M. Dzhygyrey // CHISA-2008: Materials of the 18th Int. Cong. of Chem. and Proc. Eng. – Praha, 24th–28th August. – 2008. – 546.
5. Central East European Institute for Sustainable Development [Electron. resource]. – Access link: <http://ceeisd.org.ua/>
6. Elkington, J. Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development [Text] / J. Elkington // California Management Review. – 1994. – Vol. 36. – No. 2. – PP. 90–100.
7. Oskarsson, K. Integrated Management Systems as a Corporate Response to Sustainable Development [Text] / K. Oskarsson and F. von Malmberg // Corporate Social Responsibility and Environmental Management. – 2005. – No. 12. – PP. 121–128.
8. Glavic P. Review of sustainability terms and their definitions [Text] / P. Glavic and R. Lukman // Journal of Cleaner Production. – 2007. – Iss. 18. – Vol. 15. – PP. 1875–1885.
9. Crul, M. Design for Sustainability (D4S): Manual and Tools for Developing Countries [Electron. resource] / M. Crul, J.C. Diehl // 7th Annual ASEE Global Colloquium on Engineering Education, Cape Town, 19-23 October 2008. – Track 2. – Session 4. – Access link:
10. ДСТУ ISO 14040:2004. Екологічне керування; Оцінювання життєвого циклу. Принципи та структура [Текст]: офіц. вид. / В. Лозанський (пер. і наук.-техн. ред.). – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – IV, 10 с.
11. Статюха, Г.О. Зведена методика оцінювання шкідливого впливу продукції на довкілля [Текст] / Г.О. Статюха, І.М. Джигирей, Б.М. Комариста // Східно-Європейський журнал передових технологій. – 2009. – N 1/6 (37). – С. 8–20.
12. About SimaPro | PRé Consultants [Electron. resource]. – Access link: <http://www.pre.nl/content/simapro-lca-software>.
13. IMPACT 2002+: A New Life Cycle Impact Assessment Methodology [Текст] / O. Jolliet, M. Margni, R. Charles et al. // Int. J. LCA. – 2003. – 8 (6). – PP. 324–330.

УДК: 325.561.005

Стрельбицький М.П. (Україна, Вінниця)

ЕКОЛОГІЧНІ СЕНСИ НАТУРФІЛОСОФСЬКОЇ ЛІРИКИ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Те, що формування, почасти й розвиток екологічної свідомості, відтак же й науки екологічної, значною мірою коріниться у свідомості релігійній та досягненнях біології, є аксіомою загальноєвропейською. Роль і значення художньої літератури, натурфілософської лірики зокрема, в цій сенсі хоча й визнається, але наголошується менше. Ще менше – досліджується. Між тим якби таке широкоформатне дослідження, почавши з основоположного шедевр давньогрецького автора Гесіода з його поемою «Труди і дні» й до українця ХХ ст. Богдана-Ігоря Антонича з його «Зеленою Євангелією», було виконане, перед нами відкрилась би вражаюча панорама глибоких, доказових, емоційно проникливих і в сукупності своїй системних сутнісно екологічних уявлень та максим. Роль української поетичної натурфілософії при цьому виявилася б по-особливому привабливою й вагомою. Український фольклор та «Слово про Ігорів полк» з їх розмаїтими рядами паралелізмів життя природи і внутрішнього стану та поведінки людини, концепція природи і природності (вродженості) людських покликань у Григорія Сковороди, Шевченкова концепція українського довкілля як раю земного, який необачні псевдохристияни перетворюють на земне пекло, – це лише найважливіші підвалини української натурфілософії в поезії. Натурфілософії, що дає у наш час певні підстави означити поняття натурпсихології. Побіжно-прінагідно таке означення було дане мною у діалозі з вінницьким видавцем Анатолієм Власюком: «Натурпсихологія. Художня. Бо ситуація сучасного світу яка? Флора, фауна, культурний пейзаж (ба й інтер'єр) нині або будуть людиною відчуті, сприйняті, вислухані як поважні співучасники полілогу, або образяться» й остаточно «кинуть» її, людину, на з'їдання власним комплексам та гордині» (3, 4).

Увесь доробок одного з найяскравіших у другій половині ХХ ст. українських письменників Євгена Гуцала перейнятий такого рівня натурфілософією і натурпсихологією. Та особливо – його вірші, основна маса яких була створена й видрукувана у першій половині 80-х р.р. – буквально у переддень Чорнобильської катастрофи.

Коли з початку 80-х р.р. Євген Гуцало, знаний і визнаний прозаїк, лауреат найпрестижніших премій, заходився одна за одною публікувати концептуальні книжки «тайнопису природи» (за назвою основного циклу першої збірки з не менш симптоматичною назвою «Письмо землі»), те стало певного рівня літературною сенсацією доби. Адже окрім невеликої вибірки з юнацьких поетичних зошитів публіковано вірші нові, писані на рівні певного життєвого й літературного досвіду. Ліричний герой, щоправда, досвідом соціальним і не вражав, і не величався: інтелігент-гуманітарій, учорашній селяк з доміантою спогадів дитинства (воєнно-повоєнного). Тематизм переважної частини віршів – за тодішніми мірками «вузький», далекий від офіційно пропагованої й нав'язуваної догматичної соціальності та трудової героїки. Пафосна поетизація й апологетизація зеленого світу природи, її багатоманіття та стихійних життєвих сил об'єктивно суперечила, а в окремих рядках і недвозначно спрямовувалася полемічним вістрям проти ще однієї «священної корови» пізнього соцреалізму, аббревіатурою з трьох прописних літер означуваної – НТР (науково-технічна революція). Бум прославлення та

оспівування досягнень НТР – суших, уявних і перспективних – ще не минув, а догматичні вимоги комуністичної партійності, ідейності та перспективи звучали з якоюсь переапокаліптичною силою.

Так що головний редактор авторитетного письменницького журналу (назовемо покійного: товариш Л.) заохочував активного молодого на тоді критика Михайла Стрельбицького «пройтися» по Гуцаловій збірці віршів «Письмо землі» (1981): «Пройдіться, пройдіться гостреньким пером! А то, бачте, переписує ботанічний словник!» Признатися чесно, пропозиція виглядала заманливо і адресувалася цілеспрямовано: тодішнім Стрельбицьким будь-які стилістичні, лексичні «перевитрати» у тексті художньому бралися на приціл. Обмінявся думками з Ігором Кравченком (якому загалом завдячую у житті кількома неоціненними порадами). Реакція Ігорова була блискавична – саркастична: «А товариш Л. усе життя переписує політичний словник – і нічого собі!». Тему було вичерпано. Однак знущальний щодо «Письма землі» фейлетон невдовзі таки з'явився. На сторінках київської обласної комсомольсько-молодіжної газети «Молода гвардія» його видрукував аспірант академічного інституту літератури Олександр Астаф'єв. Називався фейлетон «У пошуках вченого ступеня» [1] і зводився до примітивних підрахунків: скільки разів у якому вірші Є. Гуцало вживає назви (синоніми назв) рослин. З незрозумілим зловтішним сарказмом О. Астаф'єв загинав пальці рук і називав цифри: у вірші «Цей ліс і луг, це поле – предковичні...» - 30 назв рослин, вірш «Цей світ олюдноється сам...» містить 28, а «Ген кульбаба, себто баба біла...» 23 назви й т. д. Мовляв, чи не збирається поет кандидувати на вчений ступінь у галузі ботаніки?.. Цитувати зв'язні, цілісні тексти віршів фейлетоніст не поспішав, бо тоді довелося би визнати (об'єктивно проілюструвати) і мистецьку пластику, й ефект збірного образу кожного з віршотворів, і певну глибину природолюбної – природоохоронної, (природоапологетичної!) думки поета: «Цей ліс і луг, це поле – предковичні! / Сюди приходив і приходжу знов, / читаючи письмо піктографічне, / читаючи язичницьке письмо. // Ось сонцева трава. Гонько. Дидорця. / Біль синя. Коробачник. Голубій. / Всі назви склав – і потягнувсь до сонця / цикорій! Верещельник луговий! // Ось бодяк. Дзякалицевець. Восятник. / Востак і вуличник! Колячина й дзябник! / Я склав слова – і прочитав: осатник! / Осот-оса куслива – враз возник! // Блават синюк. Блаватець. Блакитянка. / Лоскутниця. Синюрик. Головачд. / Я знаки склав – і прочитав, як ранком / волошки сині у полях горять. // Напутник. Ранник. Язичок вужовий. / Трипутник. Ключка. Рябчик. Отроцел. / Складаю знаки – і читаю слово... / Звичайне слово – подорожник це... // Ходім в поля! Ходім в луги й до лісу. / Ходім завжди! Ходімо знов і знов. / Лиш подивись під ноги, оглянися – / яке письмо в землі! Яке письмо! [4, 58 – 59].

Більш досвідчений та доброзичливіший критик вочевидь мав би відзначити і майстерне семантичне дієслівне обрамлення вірша (від особистісного «приходив і приходжу» до волютативного «Ходім завжди!»), й те, як вдало у пошуках гідної рими скористався поет-сучасник настановою Пантелеймона Куліша – «повертати» українській мові давньослов'янські слова («возник» 4-го рядка 3-ї строфи, що асоціативно репродукує «возитися», «возня», «вознюк» й водночас сприймається як антонім дієслову «зникати»). А вже відтак – і збірний образ лісу, метафорично представлений словосполученням «письмо землі», зауважити, й непрямої заклику не топтати бездумно сланку зелень («подивись під ноги, оглянися») розчути.

Полемічно відповісти О. Астаф'єву не забарився толерантний, але доскіпливий і принциповий у таких випадках Віталій Коваль на сторінках «Літературної України» [6]. Вельми подивувавшись тому, що фейлетоніст О. Астаф'єв ставить на карб поетові «нестримний потяг до збирацької і дослідницької роботи», В. Коваль відмовився розуміти критика, якому байдуже «до того, як народжується слово». Врешті – відіслав молодого критикантськи налаштованого ентузіаста до античності – Гесіода («Труди і дні») Лукреція Кара («Природа речей») з їх однією неперебутньою пізнавальною традицією «щодо лексики й термінології».

Починаючи від цієї Ковалевої короткої публікації фактично всі відгуки та дослідження «Письма землі» були позитивними й порівняно ґрунтовними.

Анатолій Макаров на сторінках журналу «Київ» свій есей озаглавав промовисто: «Мудрі трави». Прочитувавши кілька з естетським апломбом дібраних місць, що мудрість трав авторитетний критик, що, до речі, особливо уславився перед тим своєю працею «Обережно: псевдоромантизм», витлумачив таким резюмуванням: «...Із вірша в вірш він (Є. Гуцало – М. С.) повторює й варіює думку, що природа стоїть до нас значно ближче, ніж ми це уявляємо, і що в ній, скажемо так, відбувається щось подібне до нашої психологічної діяльності. Їй якимось по-своєму знайомі такі стани, як натхнення, жага діяльності й оновлення, світле умиротворення» [8, 125]. Підсумкове резюме А. Макарова звучало по суті апологетично: «Зелена лірика» Є. Гуцала – одне з найпереконливіших свідчень поступового переростання сучасної пейзажної поезії у світоглядну... На багатьох сюжетах «Письма землі» вгадуються вже конкретні риси нового життя старого жанру» [8, 129].

Згадуваний Ігор Кравченко свої нотатки у журналі «Вітчизна» умістив під назвою «А чоло твоє, земле...» Сенс цих його нотаток – оборона все того ж «ботанічного словника», оскільки, дослівно: «народні назви рослин належать поезії такою ж мірою, як і науці», а «Визначник рослин України» нагадує скриньку з коштовностями. Там цілі розсипи самоцвітів. Картина світу створювалася й існувала в народній уяві як цілісна поетична система» [7, 184]. Очевидно, що під оглядом наших сьогоднішніх зацікавлень власне екологічних маємо уточнити: те, що з погляду літератора може уважатися системою поетичною, першопочатково належить системам онтологічній та аксіологічній і, виявляючи пізнавальні та ціннісні орієнтири й можливості народу (конкретної етнокультури), відтворює константну версію даної екосистеми – більш чи менш розмаїту, й уже тільки відтак, в кінцевім підсумку, - й поетичною системою вважатися може. Принаймні згідно концепції мовознавця Олександра Потебні про внутрішню форму слова більшість із тих 30 лексем-назв, що їх нарахував

О. Астаф'єв у наведеному нами повище вірші «Цей ліс і луг, це поле – предковічні...», мають цю зриму внутрішню форму: «биль синя», «коробачник», «голубій», «бодькавка» (від «бодатися»), «ранник», «трипутник», «осатник» належать до найбільш промовистих, характеристичних. Подібним же чином і в усіх інших «зелених» (за висловом А. Макарова) та «крилатих» (про птаство) віршах прикладів яскравої внутрішньої форми слова знайдемо предостатньо. Комусь більше, комусь менше дано буде їх відчутти й естетично (інтелектуально) пережити. Мовознавці, дослідники семантики тут, безперечно, зможуть виявити й прокоментувати певні моделі словотвору. Дослідники народної медицини та обрядовості – розпізнати найперше їм цікаві і вагомі сенси.

Сенси екологічні, що цікавлять нас тут найперше, вочевидь, вражають насамперед таки ж системністю і яскравістю (своєрідною «живинкою») кожної окремо узятій назви: регіональної, локальної, часто-густо напівазбутої. При тім процеси забування співвідносні з процесами ентропії та занепаду. Переставши місцевій людності по-своєму «звучати», той чи інший живий знак «письма землі» наближається до Червоної Книги. Він топчеться тими, хто своїми штиблетами чи шинами тайнопис природи у твердь земну бездумно трамбує, ніякої охоти поглянути униз, озирнутись при цьому не виявляючи.

Вірш «Охороняйте дивовижну ковилу!..», розпочинаючись знаковим словом-закликом «охороняйте!», якраз і є одним із тих, що найяскравіше ілюструють прив'язаність-закоріненість місцевих (відповідних до ландшафту і ґрунту) назв з певною пристосовувальною різновидністю рослини, яка, між тим, і в загальнонаціональній уяві, і навіть у найбільших поетів України існує в однині. Ковила – та й годі! Ну, трава степова. Ну, козацька та шовковиста. Ну, сива... Не можемо не навести текст і цього вірша повністю: «Охороняйте дивовижну ковилу! / І волосисту ковилу охороняйте! / Понтійську ковилу в степу не зачіпайте, / й пірчасту ковилу хай обміне вам глум! / І ковилу каменелюбну бережіть. / І довголисту ковилу. Також піскову. / Червона книга промовляє скорбне слово / на охорону української. Любіть! // Нехай шумить найкрасивіша ковила... / І ковила, якій своє ім'я дав Лессінг... / І ковила, якій ім'я віддав Залеський... / І хай пухнастолиста не зазнає зла. // Охороняйте ковилу в степах. Любіть / ковильний сивий шум, ковильне сиве сяйво. / В самих собі завжди її охороняймо – / без ковилу не можна в цьому світі жити. [4, 259].

Дев'ять окремих, внутривидових та конкретно місцевих означень-назв, штрих-пунктирно вивищуючись до узагальнено-ціннісних епітетів – «дивовижна» – «найкрасивіша» – «українська» – творять каркасну структуру вірша-формули. Заклучне «В самих собі завжди її охороняймо – без ковилу не можна в цьому світі жити» звучить неначе кода у класичному італійському сонеті.

Повернімося однак до історії критичних поцінувань Гуцалової ліричної натурфілософії. Після А. Макарова та І. Кравченка нічого ґрунтовнішого та аргументованішого фактично сказано не було. Бібліографічний довідник. Бабиць С. К., Рогової П. І. «Письменники Радянської України (1941 – 1985)» у «кращих традиціях» радянського довідниківництва взагалі про реноме Гуцала-поета навіть не згадує [2]. Оскільки письменники на його сторінках представлені лише як лауреати основних українських та всесоюзних літературних премій, а премії тоді присуджувано, як правило, в якійсь одній офіційно визнаній за автором «основній» творчій царині, С. Гуцало тут фігурує лише як відомий прозаїк з його основними коротко означеними темами та проблемами премійованих повістей. І це – у 1985 році, коли вже не тільки «Письмо землі» обговорено та визнано, але й «Час і простір» (1983) та «Живемо на зорі» (1984) у фарватері «Письма землі» критичними лоціями без непорозумінь та наскоків а la О. Астаф'єв оглядово-позитивно в пожанрових щорічних оглядах проведено. Отже, констатувавши та проілюструвавши пером аналітичного А. Макарова, що трави – мудрі, критика надалі особливо на віршованих текстах С. Гуцала зосереджувалась не вельми, глибинних сенсів не дошукувалась. Й це при тім, що, приміром, у збірці «Живемо на зорі» автор подбав, аби назви трьох основних циклів звучали «на рівні вічних партитур» (словами І. Драча кажучи): «Вірші з Чумацького шляху», «Перунів цвіт», «В світобудові солов'я». Обидві нові збірки якщо й не несли того відкривачого заряду, що його містило «Письмо землі», то принаймні багато в чім принципи означеного «письма» розвивали та нюансували.

У побіжних загального плану оцінках були, щоправда, досить виразні, навіть крилаті висловлювання. Микола Славинський: «Ода світу рослин і ода світу птахів – глибоко самобутні, єдині в нашій поезії. В остаточному підсумку маємо гімн природі, яка, мовлячи словами Гете, завжди правдива, завжди серйозна, завжди сувора, завжди права» [9]. Анатолій Шевченко: «Безмовна природа говорила його устами, він був її повноважним прендставником серед людей» [10, 134]. Микола Жулинський: «Людські пристрасті й думки в творчості Євгена Гуцала спрямовані на природу з метою гармонізації душі, вгамування неспокоїності духу, зняття надмірної конденсації негативних вражень у напрузі розуму» [5, 119]. Дещо загальна констатація М. Жулинського на прикінцевій сторінці його літературознавчого нарису «У передчутті радості» конкретизувалась стосовно поетичного доробку письменника: мовляв, «письмо землі» - то «хрестоматія народу» [5, 121].

Мабуть, таким чином давалася та й дається літературній аналітиці взнаки певна трудність систематизації ліричної конкретики поета. Схопити і висловити ту чи іншу загальну особливість його поезії легше, аніж порівнювати та ідентифікувати пейзажні картинки та психологічні рефлексії з приводу них. Тут, певне маємо подібну проблему, що й у випадку з іншим генієм української пейзажистики – майстром пензля Федором Коновалюком, якому іноді закидають етюдність полотен замість зосередитись над розмаїтою та одухотвореною враженнєвістю митця.

Поетизація природних стихій займає у Гуцалових поетичних збірках місце осібне. За кількістю – незначне. Концептуально – важливе. Вітер, грози, блискавиці, буря – основні персонажі. Основний принцип – зобразити

стихію не як аномальний, а своєрідний внутріконфліктний чи творчий стан природи. Найпомітнішим віршем у цім ряду є, безперечно, «Буря» (зб. «Напередодні нинішнього дня», 1989). Його десять строф-катренів умістили драму природи (власне пейзажу) без трагедій. Але амплітуда розмаху буряного дійства неабияка. В основі опису – метафори та гіперболи: «Рвався обрію обруч; з пекельної діжки землі / трави хмелем зеленим, як брага, лилися й кипіли. / Скільки соняхів – скільки загублених світлих голів – / з хмелю – судної браги! – у день бурелому стриміло» [4, 246].

Масштаб власне руйнівної дії не такий вже й значний. «Загублені світлі голови» соняшників – штрих, необхідний для того, аби «олюднити» картину та точніше визначити її географічні й історико-культурні координати. Ту саму роль виконує й порівняння: «по селу, наче хижа орда, пролітав бурелом». Принцип писати прояви людського аналогії з природи, прояви природи – вдаючись до засобів антропоморфізації, відомий з часів Гомера, реалізується Є. Гуцалом сповна. Образ хижої дикої орди, який виникне й всебічно, на історичних джерелах, розробляється ним у публіцистиці 90-х, - тут лише один із ряду. А в ряду цім і «візантійська синь» волошок, й «терни з думи тернової» - свідомо акцентовані культурологічні виміри. Відповідно й фінал бурхливої бурі-бойовиська – благодатна умиротвореність: «А коли в чебрецях відгримів грім камінних сокир, / а коли полювання в полях відревло й відридало – / літо раптом створило в світах несподіваний мир / і веселкою мир несподіваний той увінчало» [4, 247].

Взагалі періодичність, з якою поетичні Гуцалові пейзажні, натурфілософські штрихи та означення апелюють до культурологічних контекстів, помітно послідовна: «візантійська» синь небес, «готичні» ластівки, «врубелівська синь дощового вечора», «валторни вітру сяють в небесах», «ця ніч прийшла так, як Мамай приходив», «тирлича весняного бельканто: розцвів, немов звучить, немов співа», «хто пісню для глядиці склада?» - з подібного ряду логічно виростає Гуцалова ода городу як бароковому твориву природи у співавторстві з людиною. Вірш «Город – це розкішна проза, написана в стилі бароко...» може вважатися показовим зразком імітації барокового синкретизму, коли, наприклад, одне зорове враження трансформується в музичне, а інше активізує... навіть рецептори нюху: «Скільки тут музики чується – пахне ця музика кропом, / Дурманні мелодії хрону втямить лиш меломан, / І лиш меломан утямить kwasолі рожеві синкопи... / О гарбузове суцвіття, де задрімав барабан!» [4, 68]

Вірний принципіві поетизації творчих сил кожної з чотирьох пір року (особливо весни та літа), поет радіє, що «старомодна ця проза стає новомодна щороку», фінальним акордом славить «пафос картоплі й кропу», захоплюється «естетикою буряків». Інтонації легкого жарту, пробиваючись у цій оді городу, здатні асоціюватися з достеменною бароковою іронією, без якої дійсний бароковий пафос і неможливий був би.

В поезіях останніх років Євген Гуцало приходиться до вражаюче трагічного образу: Чорнобиль – крематорій нації. Тут уже гримлять сатиричні тони й іскрять гнівом інвективи, бо сталося те, проти чого свідомо і підсвідомо спрямовувалася, застережливо наснажувалася його поезія. Картаються паплюжники природи, порушники природної гармонії і осквернителі релігійних начал життя. Релігійні мотиви, які у віршах 80-х років пробивалися хіба що натяками – то згадкою «візантійської сині», то вслуханням в обертони мідного дзвону, тепер посилюються. Особлива – сатирична – увага їх профанації: «Люципер править бал. Люципер в Божій ролі, / і нам за Божу річ – Люциперова річ. / Вальпургієва ніч вкраїнської юдолі, / вкраїнської журби вальпургієва ніч» – з гіркотою констатує поет в одному з найбільших за обсягом віршів цього часу («Україніка»; [4, 348].

Але попри гіркоту та відчай пишуться вірші для дітей. Вони не є найвищим проявом його таланту, але у них раз по раз зблискують іскорки доброзичливого очуднювання то якихось картинок зеленої природи, то певних рис представників світу тварин та звірят. Цикл «Бестіарій» мало-помаленьку перетворюється на таку собі коротку віршовану енциклопедію для маленьких про представників фауни України. Від равлика до жайвора, від рака й ляща до росомахи. Втім, і без заморських – жирафа, гіпопотама, бегемота, носорога-рогоноса не обійшлося. А грізна і страшна, географічно, здавалося, далека кобра виявилася не такою вже й далекою: «Ти, малий, не знаєш кобру. / Знай, що кобра та недобра. / І хоч ти такий хоробрий – / обминай недобру кобру [4, 384].

Вочевидь, є своя глибока логіка в тім, що Гуцало-поет закінчує свій шлях у поезії віршами для дітей – для українського дитинства чорнобильської епохи власне: остерігаючи – розважає, розважаючи – вчить розуміти тайнопис природи. Гаразд пам'ятаючи з власного найсокровеннішого досвіду, що: «Минаючи, дитинство не минало. / Минало, не минаючи, весна... / В дитинстві ми в колодязі кричали – / й колодязі відповідали нам...» [4, 95]. Колодязем, здатним відповісти на щирий, безпосередній наш, дорослих і малих, крик-погук, й уявляється нині поезія Євгена Гуцала.

УДК 378.14 : 504 (073)

Тимошенко М.М., Євсєєв В.П., Камишина Є.В. (Україна, Київ)

ПРЕДМЕТНІ КОМПЕТЕНЦІЇ З ЕКОЛОГІЧНОГО ІНСПЕКТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДЕРЖЕКОІНСПЕКТОРА

Основним критерієм, який визначає якість підготовки фахівця – випускника вищого навчального закладу є готовність до виконання певних виробничих функцій, тобто формування певних компетенцій. Актуальність